

A GYERMEKEK ÉNEKE

Fekete Istvan

A gyermekek testi és lelki fejlődésének megfelelően egymástól jól elhatárolható korosztályokat különböztethetünk meg. A magyarországi gyakorlatnak megfelelően bölcsodei, óvodai és iskolás korosztálynak készülnek tantervek, amelyek tekintettel vannak a gyermekcsoportok fejlődési fokozataira, de figyelmet szentelnek a csoporton belüli egyéni adottságokra is.

A gyülekezeti gyermekénekek válogatásánál is ugyanazok a zenei alapelvek érvényesülnek, mint a bölcsodei, óvodai és iskolai dalok kiválasztásánál. A szövegek kiválasztásánál e cikk elsősorban a zenei és prozódiai szempontokra tér ki.

Főleg a 0-3 éves kor énekes foglalkozásaira tér ki e cikk, de a későbbi évekre is gyakran történik utalás. A család és a gyülekezet együttműködhet ebben a nyitott korban annak érdekében, hogy a kicsinyek zenei érdeklődését felkeltse, a játékos énekléssel örömet szerezzen, és kedvet ébresszen az utánzásra, együtt énekelgetésre. Ebben a legfiatalabb korban más közösségekkel (bölcsode, családok közös programjai) együtt készíthetjük elő a gyülekezeti zenei nevelést, megalapozhatjuk a helyes zenei ízlést. A helyes ismeretet és szilárd bibliai alapokon nyugvó magatartást a gyerekek egymásnak is szívesen adják tovább. A megalapozott zenei nevelést – játékos kedvvel, vidámsággal, bensőséges kapcsolattal – a gyermekek majd felnőtt korban is örömmel adják tovább gyermeküknek, együtt készülve fel arra az országra, melyért Jézus így tanított imádkozni: „jőjjön el a te országod” (Mt 6:10).

A fejlődő gyermek értelméhez mérten kell feltárni a bibliai történeteket:

„A vallásoktatóknak a nép oktatásában nagyobb figyelmet kellene szentelniük a bibliai történetek tényeire és tanításaira, valamint az Úr figyelmeztetéseire és követelményeire. Egyszerűen, a gyermekek értelméhez alkalmazva gyakran el kell mondaniuk ezeket. Ez a lelkészek és a szülők munkája, arra ügyelve, hogy az ifjúságot az Írásban oktassák.

A szülőknek fel kell kelteni a gyermekek érdeklődését Isten szava iránt. De ezt csak úgy érhetik el, ha ők is és a tanítók maguk is érdeklődnek iránta. Tanításaiban jártasaknak kell lenniük, amint Isten megparancsolta Izraelnek. Beszélni kell arról: "[...] mikor házadban ülsz, mikor úton jársz, mikor fekszel és mikor felkelsz" (5Móz 11:19). Akik óhajtják, hogy gyermekeik szeressék és tiszteljék Istent, azok beszéljenek jóságáról, fenségéről és hatalmáról, amint az szavában és a teremtés muveiben ki van nyilatkoztatva". 1

„A huséges izraeliták osidok óta nagy figyelmet szenteltek az ifjúság nevelésének. Az Úr utasítására a gyermekeket már csecsemokoruktól az O jóságára és nagyságára tanították. Ezt

különösen kinyilatkoztatja a törvény és Izrael története. A nyiladozó értelemhez alkalmazták az énekeket, imákat és az Írásokból vett tanulmányokat”. 2

A gyülekezeti zenei nevelés indító szakasza ez a fogékony kor, amelyet a szülő és a gyermektanító közösen formál. Ekkor alapozható meg a további zenei nevelés. Ennek érdekében figyelemmel kell lenni arra, hogy

– a gyermek fejlődésének megfelelő zenei anyagot adjunk

- a legértékesebb zenei anyagból válogassunk.

A gyülekezeti szolgálatban bátran támaszkodhatunk a kutatási eredményekre. A gyermekek zenei képességeinek fejlődését kísérték figyelemmel ezek a gondos vizsgálatok, ennek nyomán állapították meg, hogy milyen zenei anyagot adjunk az egyes korosztályoknak. „A kodályi elvekhez híven a kicsinyeknek is a legjobb, értékes zenei anyagot válogatjuk: a néphagyományt, a felnőtt játékát a gyermekkel, meghallgatásra pedig népdalokat, mudalokat hangulatkeltésre”. 3

A zenei képességek – fogékonyság, zenei hallás, éneklés, ritmusérzék, formaérzék – a gyermekben foglalkozás közben, vagy az éneklés hallgatása közben külön gyakorlás nélkül fejlődnek.

A gyermek-bibliaórák sokréta felkészültséget igényelnek. Gyakran a gyermektanító nem is tud megbirkózni a feladattal; a szülők jelenléte a legkisebb korban mindenképp szükséges. Amint elvihető a pici baba a gyülekezetbe, mindjárt gondoskodni kell a velük való foglalkozásról is. Így együtt tanulhatják az énekeket (játékos mozgással egybekötve), majd otthon is ismételhetik; nagy örömet jelent ez gyermeknek, felnőttnek egyaránt.

A sokréta feladat végzéséhez elsősorban a zenei szempontokat említi meg ez a cikk. Csupán a zenei szempontok figyelembevétele is külön felkészültséget igényel, ezért a tanító – ha módjában áll – kérjen maga mellé olyan zeneérto segítséget, aki legalább a tanítás idejére iránymutatóként le tudja kötni a gyermekeket. Egyes esetekben hangszer használata is lehetséges.

Milyen zenei szempontokat vegyünk figyelembe az énekek tanításánál?

Az éneket nem kell soronként tanítani. Rövid énekekről van szó, ezeket a gyerekek könnyen megjegyzik, így az éneklés legyen a tanítás spontán része, az éneklést természetesen szójuk bele a foglalkozás menetébe, a bibliai történet elbeszélésébe.

A gyerekek spontán kapcsolódnak bele az éneklésbe, eloször csak hallgatják, figyelik, majd ahogy növekednek, eloször utánozzák, eldúdolgatják. Eleinte sajátosan ejtik ki az egyes

hangzókat. A szülő és a gyermektanító azonban akkor cselekszik helyesen, ha az énekléssel is a helyes beszédet tanítja a gyerekeknek. Mindig tisztán ejtett szavakkal szólunk hozzájuk. Ez a zenei hangokra is érvényes. A gyerekhez az ének áll a legközelebb. Érdekes neki a hangszer is, amit a szeretett felnőtt a szeme láttára szólaltat meg. A gépzene (magnó, tévé) távol áll a gyerektől, mert személytől független, pusztán hallgatása, nézése senkivel sem teremt kapcsolatot.

A gyermekénekek sajátosságai:

Ismétlés – ritmus, motívumok, dallam

A játékos éneklés önmagában is öröm, de igazi örömet a többszöri éneklés ad. Ezért az éneket többször ismétljük.

Az egyes zenei motívumok többször ismétlődhetnek a dallamon belül. A gyerek könnyebben véli emlékezetébe az egyszerű ritmus- és dallamrészleteket:

Fekete István

Is - ten ré - gen al - ko - tott Min - den e - gy es vi - rá - got.

Az egyes dallamrészletek ritmizálása a szöveg ritmusa szerint változhat, ez a gyereknek nem okoz sem éneklési, sem szövegkiejtési nehézséget. A ritmusváltozat azonban felhívja a figyelmet a szavaknak a beszédben megszokott, helyes ritmusban való kiejtésére:

Fekete István

írt ritmus:

A-gya-got gyűj két láb-bal, Ke-verd ősz-sze poly-vá-val!

5

For-mát hozz a tég-lá-nak, Majd a na-pon meg-szá-rad!

A gyermekénekek ritmusa egyszerű, általában nyolcad és negyed hangokból áll. A fenti példában ugyan tizenhatod is található, de a szótagok rövidezsége miatt semmi nehézséget nem jelent. Éppen a pergo ritmus miatt énekelik szívesen. Ebból a példából is látható, hogy a gyermekénekekben mindig az ütem első hangja hangsúlyos, ugyanakkor soha nincs szünet a zeneileg hangsúlyos helyeken. Ez a magyar nyelvű énekekre mindig igaz.

Hangsúly

A zenei hangsúly rendszerint az ütem első hangjára esik. Akik zenét tanulnak, azok rendszeresen találkoznak a hangsúly ütemen belüli elhelyezkedésével. Általában az ütem első hangja hangsúlyos, s a gyermekénekek ezt a jól megalapozott elvet alkalmazzák. A zenei hangsúly helyét a zenében a mai kottairás kialakulásával párhuzamosan meghatározták. Leopold Mozart részletesen kifejti ennek a kottaképet, játékmódját:

„9. A kifejezés nyomatéka, az akcentus vagy a forte legtöbbször az *uralkodó* vagy *hangsúlyos* hangra esik, amelyet az olaszok *nota buonának* [= jó hang = (hang)súlyos ütemrész] neveznek. Ezeket a *hangsúlyos* vagy *jó* hangokat azonban észrevehetően meg kell különböztetnünk egymástól. A megkülönböztetett *uralkodó hangok* a következők: minden ütemben az első negyedet kezdő hang... Így, az első hangot erősen meghangsúlyozva kell tehát folytatni mindaddig, amíg valami változás be nem következik.

10. Bár a jó hangokat egy kis fortéval mindig kiemeljük a többi közül, ezekenél csak nagyon mérsékelt hangsúlyt alkalmazunk.” 6

A zenéhez tartozó szöveg hangsúlyának rendjét pedig a magyar nyelv törvényszerűségeinek figyelembe vételével a magyar népzene kutatói dolgozták ki. „A zenei nevelés minden területén érvényesek Kodály Zoltán sokszor hangoztatott, írásaiban is világosan kifejtett gondolatai, irányelvei”. 7

A magyar beszédnek jellegzetes hangsúlya és ritmusa van. Ugyanezeket a jellegzetességeket kell megtartani az énekléskor is. Ennek érdekében olyan énekeket válasszunk, amelyek ennek a feltételnek eleget tesznek. Ha a gyermekének a beszéd hangsúlyát és ritmusát követi, akkor ez a gyermek helyes beszédére is hatással van: a kiejtését is fejleszti. A magyarban a szavak első szótagját hangsúlyosan, általában nagyobb hangerővel mondjuk. A szó többi szótagjára soha nem esik hangsúly.

A német és angol nyelvű énekekben gyakori a felütés, mivel a beszéd is ezt a szabályt követi. Az ilyen, felütéssel kezdődő énekek fordításakor arra kell ügyelni, hogy a magyar szövegben a német vagy angol szövegnek (egyben a zenének) megfelelően legyen hangsúlytalan a felütéshez tartozó szótag, az ütem első hangja pedig hangsúlyos legyen: 5

Fordította: Fekete István Horst Gehann

Das will ich mir schrei-ben in Herz und Sinn
A szí-vem-be ré-gen fel-ír-tam én

A zene és szöveg összhangjának biztosítása céljából a többi prozódiai szabályt is szem előtt kell tartani.

Kíséret, hangszerelés, harmónia

Nagyobb gyerekeknél érdeklődést kelt a hangszer. Az élő zene a leghatásosabb. A gyerek látja – ismeri, szereti – azt, aki muzsikál, ennek nyomán érlelődik benne mindaz, ami a zenét megjeleníti. Felnottek, de 2-3 éves gyakorlattal rendelkező tanulók is segíthetnek az ének tanításában. Gyakran csak az ének dallama található a gyermek-énekeskönyvekben. Érdemes a dallamokhoz egyszerű kíséretet játszani, hogy így az együtt-muzsikálás örömét is közvetlenül tapasztalhassák a legkisebbek, egyben mások is részesüljenek ebben a felemelő élményben. 1-2 zenész elég: egy dallamhangszer (furulya, hegedű), egy zongora (orgona, harmónium). Sokan a szintetizátort kedvelik – zenei szempontból erre a célra nem megfelelő hangszer. Bibliai témák megjelenítésére, istentiszteletre sem alkalmas: nem ilyen célra készült. A gyerekekben a nyugtalanságot ébreszti fel. Az elektronikus billentyűs hangszerek közül leginkább a templomi orgona megfelel meg, mert a sípos orgonáról mintázták, azt jól helyettesíti.

Az énekeknel az egyszerű klasszikus harmóniakat alkalmazzuk, a bonyolult harmóniát, hangnembváltásokat a gyermekénekeknel kerüljük.

Mozgás éneklés közben

A gyerek mindig mozog, mozgásigénye szinte csillapíthatatlan. Az énekek jelentős része eljátszható, a szövegnek megfelelő mozgást pedig a gyermektanító tanítsa meg, mozogjon velük együtt. Így az ének a legegyszerűbb fegyverkezési eszköz, amivel a legmegfelelőbb lehet kielégíteni a gyerekek mozgásigényét. Ezzel a gyerek kelloképpen le van kötve, a figyelme is jobb, mert mozgás közben jobban megjegyzi a hallott anyagot. Ha a gyermek-bibliaórákon ilyen foglalkozások is vannak, akkor az utánuk következő istentiszteleten is jobban megmaradnak, figyelmük is élénkebb. A gyermeknek ugyanúgy szüksége van az istentiszteletre, mint a felnottnek:

„Gyujtsétek össze a népet, szenteljétek meg a gyülekezetet; hívjátok egybe a véneket, gyujtsétek össze a kisdedeket és a csecsszopókat; menjen ki a vologény az o ágyasházából és a menyasszony is az o szobájából” (Jóel. 2:16).

A gyermeknek lételeme a mozgás. Ha mozgással együtt tanítjuk az éneket, az nem jelenti azt, hogy később is mozognia kell az énekléskor. A felnőtté válás során természetesen alakul a megszokott istentiszteleti gyakorlathoz. Pál apostol szavai ebben az esetben is érvényesek:

„Mikor gyermek valék, úgy szóltam, mint gyermek, úgy gondolkodtam, mint gyermek, úgy értettem, mint gyermek: minekutána pedig férfivá lettem, elhagytam a gyermekhez illo dolgokat” (1Kor. 13:11).

Tempó

A tempó megválasztásánál ügyeljünk arra, hogy az a gyerek képességeinek megfelelően, ügyelve a gyors és lassú különbségére. A járással lehet utalni a lüktetés egyenletességére.

Dallam

A gyermekénekek dallama a beszéd hanglejtéséből és hangsúlyából ered. A dallam a hangsúlyos helyen olykor magasabb, a hangsúlytalan helyen mélyebb. A beszédben is érezhető természetes hanglejtés a legkisebb korban két hangból (s-m) álló motívumokkal fejezhető ki. Ezt a legfiatalabb korosztály könnyen, tisztán éneklő, bátran énekelhetjük velük együtt: a gyerekek örömmel, sokszor ismétlik el.

Fekete István

magyarul:

Három an-gyal jött el Áb-ra-hám - hoz

németül:

Drei En-gel kam zu Ab - ra - ham

A gyermekek az éneklés során újabb hangokkal is próbálkoznak. A s-m (kis terc) hangokhoz legelőször a lá hangot vehetjük hozzá, így három hang tiszta kiéneklését segítsük. Más a jellege a d-r-m (nagy terc) hangokból álló éneknek, ilyen ének jelentik a következő lépést a gyermekénekek tanítása során. Ezekből a hangokból tevődik össze a d-r-m-s-l pentaton hangsor, amely a leggyakoribb a gyermekénekek között. Később, 8 éves kor körül kezdik a gyerekek tisztán kiénekelni a fá hangot. A korábbiakban – ha énekelnek is ilyen énekeket, nem kell erőltetni, hogy ezt tisztán énekeljék, mert egy idő után már könnyen a m és s hangok közé illesztik.

Gyakori, hogy ha hangszer közelébe kerülnek, próbálgatják is a dallamokat (pl. zongorán). Ilyenkor hasznos a figyelmes bátorítás, de a hangszer helyes használata is – ez a zene szeretetét alapozza meg.

Forma

A zenei formaérzék megalapozásához fontos a legkisebb zenei egység hosszának, a motívumnak a megérzése. Ez a kis „zenei építokocka” a formaérzék mellett még más készségek fejlődésére is kihat: a tiszta éneklésre, a zenei alkotókészségre. Ennek alkalmazása fejleszti a gyermek megfigyelőkészségét, képzeletét, gondolkodását. Lényege: 4/4-es ütemben az időben elhangzó négy egység megéreztetése és összekapcsolása a mozgással, a látható térbeli távolsággal. Helytelen dolog számolással, ütemezéssel, vagy a mozgásra adott utasítással (hogyan melyik lábbal dobbantsanak) erősíteni a hangsúlyt. A gyerekeknek maguktól kell megérezniük és kifejezniük a zenében rejlő súlyokat. A formák érzékeltetésével segítséget kapnak a gyerekek ahhoz, hogy a későbbiekben a bonyolultabb zeneműveket is formailag megfelelően érzékeljék.

Téma

A gyülekezeti gyermekfoglalkozások a Biblia önálló megértését, tanulmányozását készítik elő. Egyben az is cél, hogy helyes magatartásformákat tanítsunk nekik. A személyes foglalkozással pedig a Jézussal való személyes kapcsolatra utalunk, amely a keresztyén élet legfontosabb része.

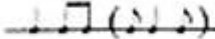
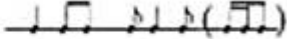
A sokféle bibliai téma úgy közelítendő, ahogy a gyerek fejlődése megkívánja. A legkisebbek tanítására olyan bibliai történeteket kell válogatni, amelyek nem tartalmaznak eroszakos jeleneteket, és amelyekben nem fordul elő a halál. 4 A hitéletre utaló, a kicsinyeknek még bonyolult, érthetetlen kifejezések az énekekben ne legyenek.

A felnőtt éneke csupán meghallgatás végett

A szülő, gyermektanító olyan ének éneklésére törekedjen, amely a gyermek korának megfelel. Egyszerű ritmusa, egyszerű szövege legyen, kis hangterjedelemre, stb. kell ügyelni. Ezek a szempontok akkor mérvadóak, ha azt szeretnénk, hogy a gyerekek vissza is énekeljék.

Olyan énekeket is énekelhetünk – csupán meghallgatás céljából –, amelyek a gyerekek képességeit meghaladják, de a gyerekektől sohase kérjük, hogy ők is énekeljék.

A továbbiakban Forrai Katalin 7 nyomán, táblázatban tekinthetjük át a további korosztályoknak szánt gyermekénekek zenei jellemzőit:

	Kiscsoport	Középső csoport	Nagycsoport
	3-4 év	4-5 év	5-6(7) év
Hangterjedelem	3 - 4 (5) hang	3 - 6 hang	3 - 6 hang
Abszolút magasságban	d - h	c - c'	c - d'
Megtanulandó énekek	10-14	12-15	20-26
ritmus			

Az óvodai csoportokban egy év alatt megtanulandó énekek száma			
	Kiscsoport	Középső csoport	Nagycsoport
s-m	3-4	2-3	2
l-s-m	3-4	2-3	2
mrd	2-3	2-3	1-2
s-m-r-d	2	2-3	2-4
d-l-s.	1	1-2	0
m-r-d-l.	0	1	2
s-m-d	0	1-2	1-2
r-d-l-s.	0	0	2
m-r-d-l-s.	0	0	2
l-s-m-r-d	0	0	6-8

Mivel a gyermekfoglalkozások nem heti 5 napon át tartanak, hanem legtöbbször csupán hetente egyszer, ezért külön gondot kell fordítani arra, hogy hány éneket tanítsunk meg gyermekeinkkel.

Isten áldása nyugodjon meg a tanítók, zeneszerzők, szövegírók, szerkesztők munkáján.

Irodalom

1 E. G. White: Pátriárkák és próféták, p. 468

2 E. G. White: Jézus élete, p. 48. Advent Kiadó, Budapest, 1989.

3 Forrai Katalin: Ének a bölcsodében. p. 9. Editio Musica Budapest, 1994.

4 Mihalec Dóra és Mihalec Gábor: Gyermekszombatiskolai foglalkozások (0-5 évesek számára). Advent Kiadó, Budapest

5 Kommt, lasst uns fröhlich loben, 48. Kinderliederbuch. Gemeinschaft der Siebenten-Tags-Adventisten

5 Hangzik a jó hír, Gyermekénekek, 6. Advent Kiadó, Budapest, 1994

6 Leopold Mozart: Hegeduiskola. (1756) Tizenkettedik fejezet, 9. 10. bekezdés. Mágus Kiadó, Budapest, 1998.

7 Forrai Katalin: Ének az óvodában. Editio Musica Budapest, 1974, Tizenkettedik kiadás, p. 11

8 Forrai Katalin: Ének az óvodában. Editio Musica Budapest, 1974, Tizenkettedik kiadás, pp. 28. 34